УДК 821.161.2

Наталія ШКЛЯЄВА
к. філол. наук, доцент,
Луцький національний технічний університет

ТАТАРСЬКІ ТА ШВЕДСЬКІ МОТИВИ В НАРОДНІЙ ТОПОНІМІЧНІЙ ПРОЗІ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

У статті виявлено реалізацію військових мотивів у народній топонімічній прозі Західного Полісся. Встановлено, що татарські та шведські мотиви досить поширені в топонімічних переказах регіону. Ці перекази дуже важливі для дослідження військових дій на території Західного Полісся. Багато зразків західнополіської топонімічної прози підтверджують, що цей регіон був осередком військових дій під час монголо-татарської навали та російсько-шведської війни. Зразки топонімічної прози з татарськими та шведськими мотивами мають здебільшого інформативний характер. Окрему підгрупу в топонімічній прозі з татарськими та шведськими мотивами становлять твори, в яких відтворюється побут ворогів.

Ключові слова: фольклор, мотив, сюжет, переказ, топонімічна проза.

Західнополіські землі неодноразово зазнавали нападів завойовників: татар, турків, монголів, поляків, шведів, німців. Тут точилися бої. Однак корінне населення не тільки оборонялось, а й знайомилось із чужинцями, з їхніми звичаями, побутом. Топонімічна проза цього регіону подала широку картину життя загарбників у Західному Поліссі. Вона вивела узагальнений образ „іншої" людини. Набіги татар на територію Західного Полісся посідають провідне місце в топонімічній прозі. Ці ж події знайшли відображення і в історичній літературі. У Галицько-Волинському літописі повідомляється, що монголо-татари захопили Володимир, Галич та „інших городів багато, що нема їм числа". Літописець сповіщає, що коли *„Данило прибув із братом до Берестія, і не змогли вони обидва вийти на поле через сморід од безлічі вбитих"* [17, 59]. Люди, яким удалося уникнути смерті й полону, ховалися *„по містах і пущах, бо ще весною 1242 року татари пустошили коло Влодави і по озерах Світязьке, Пулемецьке, Луки, на схід від Влодави"* [23, 20]. У Галицько-Волинському літописі ці події охарактеризовані стисло: *„А татари пустошили до города Володави і по озерах, і вернулися, багато лиха натворивши"* [17, 65]. У місцевій топонімічній прозі мотиви про напади татар поширені в Ковельському, Турійському, Старовижівському, Маневицькому, Ратнівському, Любомльському, Любешівському районах. Це дозволяє конкретизувати місця перебування загарбників. Специфічною рисою таких творів є не лише повідомлення історичного факту, а й заглиблення в деталі військових дій

ворогів, інформування про їх знущання над людьми. Так назва гори Татарська (с. Качин Камінь-Каширського району) супроводжується таким коментарем: *„Татари табором стояли. Бувало, як граємо малими, копаємось у піску, переливається жовте і червоне. Питаємо мами, а вони казали: «То ж татари були, сильно крові пролилося»”* [2, 2]. У легенді про урочище Бабиці (с. Березичі Любешівського району) повідомляється, що *„як прийшли татари, то повбивали всіх людей: і чоловіків, і жінок, і дітей, тико остались живеї дві бабці”* [13, 1].

Цікавим моментом переказів є те, що вони не фіксують фактів оборони західнополіського населення княжими військами: *„Кулу села є луг. Там є маленький уструвок, облитий водою. Його назвали Татаринець, бо колись, як татари нападали, а люди жили на плотінах, то сильно знущались над ними. Ото і путупили татар в тий води”* [14, 2] (с. Гуща Любомльського району). Факти розправи над загарбниками в такий спосіб фіксуються й у топонімічній прозі Карпато-Балканського регіону [26, 127].

Поліські природні умови допомагали в боротьбі проти татар, адже болотяний ландшафт перешкоджав планам загарбників. Як підтвердження – переказ: *„Як наступали татари, то вони були оде кіньми, і вони втикали. Вже не попали на ту дорогу, а через болото їхали і загрузли, і витягали кони за хвости, і одирвали хвости”* [6, 2] (с. Смідин Старовижівського району). В основу назви урочища Зарвихвіст покладено дещо незвичайний, але із претензією на історичність, факт. Із народної топонімічної прози дізнаємося про іншу, не менш важливу роль поліської природи у виживанні населення в період нападу татар. Болота ставали своєрідними фортецями, що захищали людей від нашестя татар. Урочище Туливка називається так тому, що *„люди ховалися від татар. Було непрохідне болото, а вони знали стежки, по яких ховались”* [2, 2] (с. Видраниця Ратнівського району). Звідси й назва урочища Ришитець. *„Кажут що Ришитець так назвали, бо колись одна баба втикла од турків і ховалась у воді, а на голову наклала решето”* [1, 1] (с. Комарове Маневицького району). Подібним є і переказ про походження назви села Серхів, що в Маневицькому районі *„Шо був серед лісу отут, так його і назвали Серхів, ше він од татарів. Тут ховалися люди в цих болотах”* [21].

Спостерігаючи за викладом подій у переказах, звертаємо увагу на зображення таких суспільних змін, як виникнення татарських поселень на території Західного Полісся. Деякі з них дістали назву від імені особи, яка там оселилась. Так, вулицю названо Ханії (с. Любохини Старовижівського району), бо *„говорять, що тут жив хан і ше коли були його помочніки, так і назвали”* [4, 3]. Вулиця Кардашів (це ж саме село), бо *„будь-то там була хвамілія Кардаші, а будь-то говорять, Кардаш ше то од татарщини зостався”* [4, 3].

У топонімічній прозі з татарськими мотивами виділяється група творів, сюжети яких інформують про життя і побут татар. Вони, за переказами, на території Західного Полісся будували укріплення. *„Замчисько казали, шо там татари його робили”* [8, 1] (с. Старі Кошари Ковельського району). Гора Тура, бо *„турки під час виступу наносили її шапками. У давнину тут знаходилась*

дерев'яна вежа" [12, 4] (с. Висоцьк Любомльського району) [2, 2]. Гора Татарка, бо *„її татари наносили шапками"* [3, 2] (с. Пульмо Любомльського району). Гора Лисиця, бо *„куле татарське військо ішло на Польщу, то пруходило через сило. Біля Буга їм сподобалось місце. Кожний воїн висипав там шапку землі. Вийшла велика гура – Лисиця"* [4, 4] (с. Забужжя Любомльського району). Ця інформація мала показати численність татарського війська, бо скільки ж треба людей, щоб наносити гору?

Серед переказів із татарськими мотивами знаходимо сповнені ліризму оповіді про трагічні моменти з життя татар. *„Після того, як татари пошли з наших країв, наш ліс стали називати Надія. То од імені одної дівчини. Татари ховалися по лісі, а жили цілим табором разом із сім'ями. Один татарин мав собі коханку. І раз вдень вони спочивали собі під дубом, бо сонце пекло, як жєр, а татарин хотів пожартувати з нею, виліз на дуб і хутів налякати її сабльою. Але ни вдався той жарт, попав ни в землю, а в серце і зразу померла дівчина. А куток лісу стали називати її іменем Надіє"* [5, 1]. (с. Ружин Турійського району).

Народна топонімічна проза Західного Полісся зафіксувала ще одну незвичну для місцевого люду характеристику поведінки татар – торгівлю нашими людьми. Повідомлення про те, що татари „палили, руйнували і грабували села і міста, захоплювали тисячі людей у ясир (полон), збуваючи їх на східних ринках або використовуючи як рабів у Криму", знаходимо у працях істориків [16, 50]. Але в жодному з історичних джерел не вказується на те, що ринки продажу людей татари відкривали і на українських землях. Ці реалії з побуту татар збереглися в топонімічній прозі. *„Ринком називали вулицю тому, що татари продавали людей, звідси й пішла назва ринок"* [8, 2] (с. Нові Кошари Ковельського району).

Отож, зразки топонімічної прози з татарськими мотивами мають здебільшого інформативний характер. Щодо карпатського регіону це саме відзначає й В. Сокіл: *„Сюжети про «татарські» чи «турецькі» місця не розгорнуті, а лише констатують якийсь випадок, що нібито там стався"* [26, 127]. Однак, незважаючи на стисліть повідомлень, із цих переказів все-таки можна простежити поведінку як завойовників, так і оборонців, вивести їхні загальні характеристики. Образ загарбника в них подається без диференціації його етнічної належності: турок, татарин чи монгол – однаково завойовники, іновірці, невірні, представники „іншої крові". На ці явища у свій час вказував М. Костомаров, аналізуючи сюжети народних дум. Він стверджував: *„Татарин і турок у малорусів об'єднуються в одному понятті невірного, бусурмана, бузувіра. Невірні – вороги християнства"* [24, 180]. Це виявляється в текстах топонімічної прози: *„як наступали монголи і татари, то вони були де кіньми..."; „Зроду звеця Городок. Тут був город. Стояло дванадцять церков. На Лісках була золота брама, проходили войни, стояла церква. Як були турки, то був кругом насип"*[26] (с. Городок Маневицького району), *„веде ж, єк турки воювали, вони ж яво стоєли на цій горі. Так і називається гора Татарська"* [6, 4] (с. Смідин Старовижівського району). Очевидно, виникнення подібного

образу має історичне підґрунтя. Як стверджують історики, на Волинь і Полісся з 1453 року здійснювали набіги турки, і до них приєднувалися заволзькі татари [16, 94]. Вочевидь саме ця інвазія супроводжувалася появою на поліських землях разом із військом жіночого населення.

Групування жіночих образів у народній топонімічній прозі здійснюється за етнічною належністю: татарки і слов'янки. Жінки-татарки – це насамперед такі, які звикли до кочових умов. Із текстів дізнаємося, що *„одна татарка родила дітей на болоті"* [10, 6] (с. Бучин Любешівського району). Із переказу, в якому йдеться про утворення топоніма Татарський острів, постає інший образ жінки: *„Зловили колись татарку на островку, вона десь одстала з конем. Вночі поїхала на островок, розложила там вогонь, а коня прив'язала до дерева. Люди якісь побачили той вогонь і прийшли туда. А татарка роздяглася і грілася, сушила вдежу. Хтось її зловив"* [9, 1] (с. Облапи Ковельського району). Серед татарських жінок, якщо вірити переказам, траплялися ватажки татарського війська. У селі Гірки Любешівського району є хутір Татарка. Переказ повідомляє: *„Були тут татари. Люди говорять, що ними керувала жінка. Навіть збереглася назва хутора. Він називається Татарка"* [11, 3].

Жінки-слов'янки характеризуються як такі, які змушені виживати в умовах навали. Народ наділяє їх розумом і кмітливістю. Образ такої жінки виводить переказ, записаний у селі Черче Камінь-Каширського району: *„Єк були колись татари, то вони хотіли вбити одну жинку, вона як бігла з села, то кричєла: „Черчель". Так звали їхнього командуючого. Кажут, що вин спас ту жинку, і в його честь так зветься сило"* [7, 2]. Із переказу про урочище Чужина, що в селі Городок Маневицького району постає ще один образ сміливої поліської дівчини: *„Чужина – то густий ліс. Дівчина проводила татар, потім од них втикала, вилізла на сосну. Думали її зняти. Вломилась гілка, її замучили, і вона кричала : «Чужина, чужина, ніхто мене не спасе»"* [19].

У працях істориків згадується про відступників, які приймали владу татар і ставали „татарськими людьми". М. Кучінко пише: *„На ґрунті порівняної забезпеченості «татарських сіл» та «татарських людей» в деяких регіонах Західної України, зокрема, між Бугом і Случчю (так звана Болохівська земля) почався антикнязівський рух"* [25, 118]. Про ці ж події можна дізнатися й із рядків Галицько-Волинського літопису. Так, князь Данило пограбував і попалив болохівську землю, бо *„зоставили їх, (болохівських князів), татари, щоб вони їм орали (та сіяли) пшеницю і проса. Данило ж на них тим більшу ворожнечу держав, що вони од татар велике сподівання мали"* [17, 69]. Ці люди, стверджує М. Грушевський, *„цілими громадами піддавалися татарам. Вони обіцяли давати татарам данину збіжем, бути під їх безпосереднею властю в покорі і послуху"* [18, 120]. Топонімічна проза західнополіського регіону теж зберігає образи відступників. Це дівчина Надія, яка була коханкою татарина, і помічники хана, які назвали на його честь вулицю. Однак народ підмітив ще один, не менш важливий процес, який супроводжує будь-які війни: асиміляцію населення. Так, збереглась оповідь про татарина Карацая, який залишився в селі

за порадою священика, одружився з українкою, і від цього шлюбу з'явилися діти змішаної крові.

Аналізуючи „татарські мотиви" народної топонімічної прози Західного Полісся, не можемо не помітити значення символіки у створенні образів. Скажімо, спалене татарами поселення повсякчас символізувало біду. Ніхто не наважувався будувати нове поселення посеред згарища. *„Негоже – каже – на згарищі нове село будувати. Де татари раз вогнем місце позначили, не пошкодують і вдруге"* [22, 45]. *„Хутір спалили, але той хлопчик на липі живий зостався. На згарище ніхто не вернувся, десь у гинчому місці побудувались"* [22, 47]. Образами-символами в західнополіській топонімічній прозі можуть стати будь-які предмети щоденного вжитку, залишені ворогами. Таким предметом, наприклад, є щит із переказу „Зелінка": *„Але той щит, чи шо вже там було, був викований із міді. Люди боялися його брати, бо татари оставили, то як вернуться, не доведи, Господи, то щоб за нього часом не згадали та кого не вбили..."* [22, 30], або ж турецька шапка з переказу про місце Турчуки (с. Лобна Любешівського району): *„Розказують про турка, єк прийшов і загубив шапку. Тоді з тех пір люде говорять, шо він казав: «Я прийду по шапку ше». І до сих пір те місце і людей, шо там живуть, називають турчуками"* [12, 2]. Такі речі, залишені загарбниками, лежачи нерухомо, перетворюються на предмети-табу. Наче застигши в часі, вони застерігали, що, зрушивши їх, люди розбурхають часи татарських лихоліть.

У топонімічних переказах на „татарську" тематику домінують такі способи номінації локусів:

1) за належністю до татарської національності (Татарський острівок, гора Татарська, урочище Татарське, Тура-гора та ін.);

2) за предметом чи місцем, що стає засобом схову в період татарського нашестя (урочище Решитець, урочище Туливка);

3) за особливостями татарського побуту (Ринок, Зарвихвіст, Лисиця, Ханії);

4) рідше знаходимо вживання антропоформул (Надія, Черче).

У дослідженні військових дій на території Західного Полісся досить важливою є шведська тематика. Чимало зразків західнополіської топонімічної прози свідчать про те, що цей регіон був військовим осередком під час російсько-шведської війни. Документальних історичних підтверджень перебування шведських військ на Поліссі небагато, але знайдені матеріали дають можливість твердити, що саме Західне Полісся було тимчасовим „притулком" для шведських військ і саме тут розгорталися деякі військові події війни 1721 року.

На думку М. Костомарова, шведські війська рухалися через волинсько-поліські землі в Центральну Україну [24, 231]. Хронікати дають інформацію про те, що шведські війська справді зупинилися на Західному Поліссі: *„Гувуреле тико, шо чериз Шваково пруходиле шведи"* (с. Домановo Ратнівського району) [2, 1]. Інші свідчать про факти укладання миру між ворожими таборами: *„Куток Сумир так зветься, бо відбулося перемир'я, «сумир'я» між військами під час війни зі шведами"* (с. Заброди Ратнівського

району) [4, 2]. Деякі офіційні історичні джерела підтверджують, що прихід шведів на поліські, як і, загалом, на українські землі, не мав руйнівного характеру порівняно з татарською навалою. В „Історії Русів" знаходимо уривок зі звернення шведського короля Карла XII до українців: *„Я ступаю на землю Козацьку не заради завоювання її або покористування скарбами та пожитками мешканців тутешніх, але єдино задля поновлення прав їх вольностей колишніх, за які й предки мої, королі шведські, супроти Польщі завжди вступалися і до того зобов'язані були важливими заслугами козацькими та союзними з ними договорами і трактатами"* [18, 145].

Вступивши на поліську землю, шведське військо, непристосоване до місцевих природних умов, зазнавало втрат і постійно було змушене долати перешкоди. Так, зі змісту одного переказу дізнаємося про те, що *„шведи йшли великими силами, було багато кінних роз'їздів, тому мілкі місця вони дуже розбили, що після них пробратися було неможливо. Таких бродів після шведів залишилося кілька. В одному з них загрузла карета, в якій їхав великий шведський начальник, це місце й досі називають Карета"* (с. Ворокомле Камінь-Каширського району") [6, 2]. Західнополіські болота не витримували масивного оснащення потужної шведської армії. Топонімічні перекази містять інформацію про те, що шведи пересувалися не лише пішки чи кіньми, а їхали великими валками і каретами, що дивували місцеве населення своїми розмірами: *„а трохи далі є урочище Відьма. Там втопилась ще більша карета зі шведами"* (с. Ворокомле Камінь-Каширського району) [8, 2].

Налякане постійними набігами татар населення Західного Полісся, за звичкою, втікало в ліси, ховалося по болотах, будувало укріплення й загорожі: *„Спочатку були корчі, ліси, а потім Кортеліса, Кортеліси. Під час шведської війни люди тікали в хащі. От і стало Кортеліси"* (с. Кортеліси Ратнівського району) [2, 2]. Шведський генерал Адлер Фельд так описує свій прихід на волинсько-поліські землі: *„Вступивши на Волинську землю, ми знайшли чудовий край, прекрасні великі села, але вони були зовсім безлюдні, бо мешканці при нашому наближенні розбігалися на всі боки. Чудова країна була зовсім пустинна. В селах, які дуже великі, не зустрічалось жодної живої душі і ніяких припасів, все було замкнено в містах"* [23, 142].

Помітними серед „шведських мотивів" народної топонімічної прози Західного Полісся є образи керівників-генералів. *„Кажуть, що на Красній гірці під час переходу зупинився шведський начальник"* (с. Ворокомле Камінь-Каширського району) [2, 2]; *„…Загрузла карета, в якій їхав великий шведський начальник"* (с. Ворокомле Камінь-Каширського району) [9, 2]. „Шведські" перекази містять інформацію про побут шведів під час їх перебування на Західному Поліссі. *„Назву лісу Печища пов'язують зі шведами. Кажуть, що тут вони зробили велику піч, у якій пекли хліб"* (с. Ворокомле Камінь-Каширського району) [7, 2]. Поліська природа спонукала шведське військо самотужки будувати греблі для перетинання води, дерев'яні мости, просіки. *„За переказами старожилів, гребелька, що знаходиться за селом, теж була збудована шведами. Вони зробили її з*

дерев'яних колод" (с.Ворокомле Камінь-Каширського району) [2, 2]. *„Там за селом у нас є таке урочисько, що на нього кажуть «Шведський міст». То дехто каже, шо на тім місці, як москалі воювали зі шведами, шведи моста збудували"* (с. Житнівка Камінь-Каширського району) [1, 2]. *„Шведський мосток там зробили. То ше як шведи наступали"* (с. Градиськ Маневицького району) [1, 2]. Про те, що Карл XII наказував своїм підлеглим будувати мости для переправи, згадує й М. Костомаров [16, 132]. Отож, шведи власноруч створювали споруди, назви яких переростали в топоніми.

Серед зразків топонімічної прози шведської тематики трапляються перекази про шведські схованки або ж про закопування скарбів на горах. *„На гірці, що зветься Золотниця, шведи закопали свій прапор і золото"* (с. Ворокомле Камінь-Каширського району) [3, 2]. Зауважимо, що такі гори отримували назви золотниць. Мотивація переховування шведами своїх скарбів на горах пов'язана знову ж таки з особливостями поліської природи, адже шведи не змогли перевезти скарби через болото.

Основний тематичний спектр топонімічної прози цієї тематики складають:

1) відетнонімні назви (Шваково);
2) назви, що фіксують життєво-побутові умови шведської армії під час її перебування на Західному Поліссі (Печища, Карета, Відьма);
3) топоніми-позначення схованок від ворога (Кортеліси, Града);
4) топоніми про об'єкти напівлегендарного походження (Золотниця, Красна гірка);
5) топоніми на означення штучно утворених об'єктів (Гребелька, Броди).
6) топоніми на означення контактів між ворожими таборами, які перебували в означених ними локусах (Сумир).

Перекази із „шведськими" мотивами трапляються в основному в Ратнівському, Камінь-Каширському, інколи – в Старовижівському районах. Таке географічне розміщення зразків топонімічної прози із вказаними мотивами пов'язане, очевидно, із переходом шведської армії через ці райони.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – А. Од. зб. 16.
2. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб. 25.
3. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – А. Од. зб. 34.
4. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Б. Од. зб. 36.
5. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – А. Од. зб. 39.
6. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Б. Од. зб.49.
7. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – А. Од. зб. 54.
8. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб. 73.
9. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб.76.
10. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб. 81.
11. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб.86.

12. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб.93.
13. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб 107.
14. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб 114.
15. Архів ПВНЦ. – Ф.1. – Од. зб. 118.
16. *Батюшков П.* Волынь: исторические судьбы Юго-Западного края / П.Батюшков. – СПб., 1888. – 559 с.
17. Галицько-Волинський літопис. – Львів : Червона калина, 1994. – 325 с.
18. *Грушевський М.* Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – К. : Сяйво, 1990. – 350 с.
19. Записано в селі Городку Маневицького району від Олени Вакулич, 1940. р. н.
20. Записано в селі Городку Маневицького району від Ольги Вегери, 1923 р. н.
21. Записано в селі Серхові Маневицького району від Антона Сидорука, 1925 р. н.
22. Золота скриня / Упор. Віктора Давидюка. – Луцьк : Вежа, 1995. – 122 с.
23. *Киричук М.* Волинь – земля українська / М.Г. Киричук. – Луцьк : Надстир'я, 1995. – 390 с.
24. *Костомаров Н.* Мазепа / Н. Костомаров. – М. : Республика, 1992. – 450 с.
25. *Кучінко М.* Нариси стародавньої і середньовічної історії Волині (від палеоліту до середини XIV ст.) / М. Кучінко. – Луцьк : Вежа, 1994. – 207 с.
26. *Сокіл В.* Народні легенди та перекази українців Карпат / В. Сокіл. – К. : Наукова думка, 1995. – 325 с.

REFERENCES

1. Arkhiv PVNTs, F.1, A., Od. zb. 16.
2. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 25.
3. Arkhiv PVNTs, F.1., A., Od. zb. 34.
4. Arkhiv PVNTs, F.1., B., Od. zb. 36.
5. Arkhiv PVNTs, F.1., A., Od. zb. 39.
6. Arkhiv PVNTs, F.1., B., Od. zb.49.
7. Arkhiv PVNTs, F.1, A., Od. zb. 54.
8. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 73.
9. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb.76.
10. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 81.
11. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 86.
12. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 93.
13. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 107.
14. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 114.
15. Arkhiv PVNTs, F.1., Od. zb. 118.

16. *Batyushkov P.* Volyn': istoricheskiye sud'by Yugo-Zapadnogo kraya [Volyn: historical fates of South-Western land], St-Petersburg, 1888. 559 p. [In Russian]

17. Halyts'ko-Volyns'kyy litopys [Galician and Volynian chronicle], Lviv, Chervona kalyna, 1994. 325 p. [In Ukrainian]

18. *Hrushevs'kyy M.* Ilyustrovana istoriya Ukrayiny [Illustrated history of Ukraine], Kyiv, Syayvo, 1990. 350 p. [In Ukrainian]

19. Zapysano v seli Horodku Manevyts'koho rayonu vid Oleny Vakulych, 1940. r. n. [Written in the village Horodok of Manevytsky district from Olena Vakulych, 1940 y. b.]

20. Zapysano v seli Horodku Manevyts'koho rayonu vid Ol'hy Vehery, 1923 r. n. [Written in the village Horodok of Manevytsky district from Olha Vehera, 1923 y. b.]

21. Zapysano v seli Serkhovi Manevyts'koho rayonu vid Antona Sydoruka, 1925 r. n. [Written in the village Horodok of Manevytsky district from Anton Sydoruk, 1925 y. b.]

22. Zolota skrynya [Golden chest], Lutsk, Vezha, 1995. 122 p. [In Ukrainian]

23. *Kyrychuk M.* Volyn' – zemlya ukrayins'ka [Volyn – the Ukrainian land], Nadstyr''ya, 1995. 390 p. [In Ukrainian]

24. *Kostomarov N.* Mazepa [Mazepa], Moscow, Respublika, 1992. 450 p. [In Russian]

25. *Kuchinko M.* Narysy starodavn'oyi i seredn'ovichnoyi istoriyi Volyni (vid paleolitu do seredyny XIV st.) [Essays about ancient and medieval history of Volyn (from the palaeolithic to the middle of XIV century)], Lutsk, Vezha, 1994. 207 p. [In Ukrainian]

26. *Sokil V.* Narodni lehendy ta perekazy ukrayintsiv Karpat [Folk legends and retellings of Carpathian Ukrainians], Kyiv, Naukova dumka, 1995. 325 p. [In Ukrainian]

АННОТАЦИЯ

Наталья Шкляева. Татарские и шведские мотивы в народной топонимической прозе Западного Полесья

Многие образцы западнополеской топонимической прозы свидетельствуют о том, что этот регион был военным центром во время монголо-татарского нашествия и русско-шведской войны. Поэтому в исследовании военных действий на территории Западного Полесья достаточно важны шведские и татарские.мотивы

Ключевые слова: фольклор, мотив, сюжет, пересказ, топонимическая проза

ABSTRACT

Natalia Shkliaieva. Tatar and Swedish folk motifs in toponymic prose of Western Polissia

Territories of Western Polissia repeatedly suffered invaders attacks: Tatars, Turks, Mongols, Poles, Swedes, Germans. There were many fights in that land, reflected

in folk prose devoted to origin of local toponymes. The indigenous population not only defended itself but also learned of strangers: their customs and way of life. Toponymic prose in the region filed a broad picture of life in the period of wars in Western Polissia. It formed a generalized image of the "other", "alien" person. Tatar raids in the West Polissia occupy a leading position in prose, devoted to certain places: villages, towns, names of local landscape peculiarities. In toponymic-based Tatar prose a group of works, stories was formed which inform the way of life of the Tatars. According to legend, they build fortifications in the West Polissia. The author finds stories full of lyricism about tragic moments in the life of the Tatars. Toponymic prose of Western Polissia region saves images fellow-apostates as well. Many examples of toponymic prose indicate that the area was a military center during the Russian-Swedish war. Explication of "Swedish" motifs occur mainly in Ratnyi, Kamen-Kashirskiy, sometimes – in Starovyzhevskiy districts.

Keywords: folklore, motive, plot, narration, toponymic prose

Стаття надійшла до редколегії – 10.03.2015 – Article received by Editorial Board
Рецензент – доц. Цікавий С. А.
Reviewed by Doc. Serhii Tsikavyi